

Speciaal
gemaakt voor
kinderen uit het
basisonderwijs

Oer IJ

Rondje **Akersloot**,
veel water en twee
strandwallen

*Erfgoedroute van 6 km door het
oude Oer-IJ landschap*

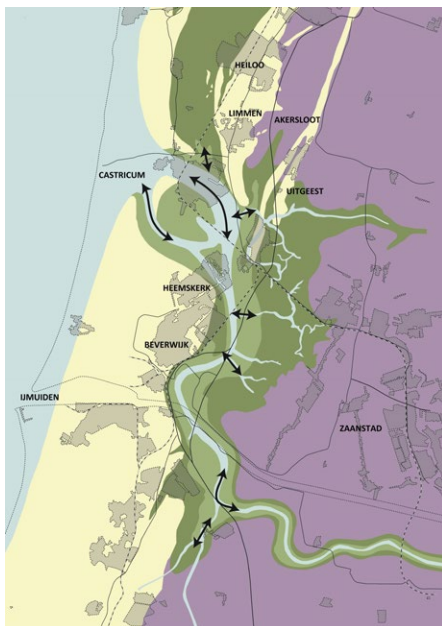
INLEIDING

Akersloot ligt in het Oer-IJ gebied

De naam van deze route is: "Rondje Akersloot, veel water en twee strandwallen". Als je even nadenkt, kun je zelf wel verzinnen wat Akersloot en water met elkaar te maken hebben. Maar waar komt al dat water rond Akersloot vandaan? Voor een antwoord op die vraag moet je iets weten over de geschiedenis van de omgeving van Akersloot. Ruim 5000 jaar geleden lag de zee waar nu Akersloot is en er was een rivier die hier door het land slingerde en in zee uitkwam.

Op verkenning in het Oer-IJ gebied

Je hebt vast wel gehoord van het 'Het IJ' bij Amsterdam of van IJmuiden en de IJmond. Het woord 'IJ' betekent water. De voorloper van het IJ was een echte rivier, zelfs een noordelijke loop van de Rijn, die bij het tegenwoordige Castricum in zee stroomde. We noemen deze voormalige rivier het Oer-IJ. Tot tweeduizend jaar geleden stroomde die door het hele gebied tussen Amsterdam, Haarlem en Alkmaar. In het gebied waar het Oer-IJ stroomde, lag ook de plek waar nu Akersloot ligt: kijk maar op het kaartje op deze pagina. Vanuit het omliggende veenmoeras stroomden zijriviertjes naar het Oer-IJ. Door eb en vloed stroomde de zee ook het binnenland in en uit. Kortom: overal was water. Toch woonden er in dit gebied zo'n 5000 jaar geleden al mensen. Dat kon op hoger gelegen plekken. De mensen hier gingen zich in de afgelopen duizenden jaren steeds beter beschermen tegen de grillen van het water. Maar zij maakten er ook handig gebruik van. Rond Akersloot kun je nog veel van dit alles zien. Goed omgaan met water is voor ons nu nog net zo belangrijk als het vroeger was. Met deze wandel/fietstocht leer je hoe de bewoners van Akersloot door de eeuwen heen omgingen met het water. Je ontdekt dat het landschap eigenlijk een levend geschiedenisboek is.

De wandelroute loopt rond het dorp Akersloot, is ongeveer 6 km lang en gaat grotendeels over rustige weggetjes. Maar vaak ben je niet alleen op de weg, dus let steeds goed op medeweggebruikers. Je kunt de route natuurlijk ook fietsen. Veel plezier ermee!

ROTEBESCHRIJVING:

» Startpunt: Oude Kerk Akersloot

1 De Kerkbuurt

Je staat hier bij de oude dorpskerk van Akersloot. Deze kerk lag in de vroegere Kerkbuurt. Dit was de hoofdkern van Akersloot. Hier stond in de dertiende eeuw al een kerkje. Het huidige witte kerkje is in de negentiende eeuw gebouwd (1836). Op de kerk staat een spitse houten toren. De route start hier, omdat dit het hoogste punt van het dorp Akersloot is.

» Je volgt de Raadhuisweg in westelijke richting en gaat rechtsaf de Buurtweg op. Linksaf naar Breedelaan en rechtsaf naar Waterzijde. Links- na 200 meter- heb je in het park een mooi uitzicht over de waterberging, het Kerkmeer en de strandvlakte.

» Vervolg je weg via Kerkmeer en vlak voordat het fietspad begint, heb je links op een groenstrook een goed uitzicht op de overgang van de strandwal naar de strandvlakte en het Kerkmeer.

2 Overgang strandwal-strandvlakte

Links van de sloot liggen de huizen op de hogere, zandige strandwal. Rechts ligt de lage strandvlakte met het Kerkmeer. Hier heb je een weids uitzicht over weides en water met aan de horizon de strandwal Limmen-Heiloo.

3 Stet bij Waterzijde

De sloot die hier loodrecht op de strandwal ligt, is één van de oude stetten (Stet = haventje/aanlegplaats) van Akersloot. Hier kon men voor de Kerkbuurt aan land gaan. Mogelijk is hier bouw materiaal aangevoerd voor kerk, klooster en kasteel, die allemaal in deze buurt waren gelegen.

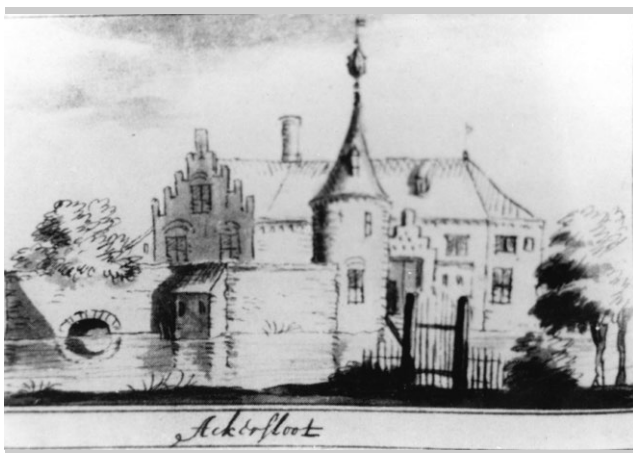
4 Kerkmeer

Het Kerkmeer is oorspronkelijk een moerasmeer. Om het weiland aan de overkant beter te kunnen bereiken, werd omstreeks 1926 een dam aangelegd, waardoor het Kerkmeer in tweeën werd gedeeld, in een voor- en achter-Kerkmeer. Vanaf de vlonder heb je een mooi uitzicht over het voor-Kerkmeer. Het kleine watertje recht voor je, is de waterberging "Kleine Polder"; die is nog geen 10 jaar geleden gegraven om extra water op te slaan. Aan de horizon zie je helemaal rechts de vuilverbrandingsinstallatie van Alkmaar en meer op de voorgrond de Noordmolen. Aan de andere kant van de A9 zie je de bebouwde kommen van Heiloo en Limmen die ook op een strandwal liggen. De bruin uitgeslagen koperen koepel en de kerktorens liggen allemaal op die strandwal.

5 Kasteel Akersloot

Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat op de plaats van het woonwijkje Kerkemeer een kasteel heeft gestaan. Het lag aan de doorgaande noord-zuid route op de strandwal. Veel kastelen in de kuststreek van Holland kennen een zelfde ligging: langs de doorgaande landweg op de strandwal en dicht bij het water. In 1957 kwamen bij het bouwrijp maken van het grondperceel gelegen tussen de Buurtweg en het Kerkmeer de fundamenten van een kleine toren tevoorschijn. Er werden veel kloostermoppen gevonden. Daarvan werd bij de rooms-katholieke kerk aan de oostkant van het dorp, een kapelletje gebouwd.

» *Volg het fietspad tot Vierhuysen en ga naar rechts. Daarna linksaf de Buurtweg op.*

Fantasiegravure van Kasteel Akersloot.

6 Vierhuijse

Het huis op nr.43 heet Vierhuijse. Dit verwijst naar de locatie van het buurtschap Vierhuysen.

» *Ga linksaf de Verlengde Roemersdijk op.*

7 Westelijke rand van de strandwal

Je gaat nu de westelijke rand van de strandwal af, in de richting Mientsloot. Tot aan de sloot liggen de tuintjes op de rand van de zandige strandwal. Voorbij de sloot ligt de lage, natte strandvlakte waar alleen veeteelt voorkomt. Hier staat nu een modern boerenbedrijf dat in 2008 vanuit het bebouwde gebied van de Buurtweg naar het open veld is verplaatst.

» *Ga terug naar de Buurtweg, steek die over en ga verder langs de Roemersdijk.*

Hoeve Vierhuijse aan de Buurtweg met van links naar rechts: Jan Kraakman, Piet Kraakman, Alie Kraakman-Hollenberg en Leentje Zijp.

8 Roemersdijk

De Roemersdijk, die vroeger Rommeldijk heette, is een dwarsverbinding tussen de twee strandwallen. Omdat de tussenliggende Binnengeestepolder een nat gebied is, moet deze verbinding op een hoogte liggen. (een 'geest' is een akkercomplex op zandgrond, de Binnengeestepolder is dus een laag en nat gebied binnen dat akkercomplex).

» *Steek de Geesterweg over en sla linksaf De Crimpen op naar het gemaal. Rechtsaf het Molenpad op.*

9 Molenpad en gemaal

Het Molenpad loopt over de smalle strandwal tussen de Binnengeestepolder en het Stet aan het Alkmaardermeer. Hierlangs loopt een smalle waterloop die dwars door de strandwal is gegraven om het water van de Binnengeestepolder naar het meer te kunnen afvoeren. Hier is goed te zien wat het verschil is tussen het waterpeil van de polder en de boezem (het Alkmaardermeer), waar het water wordt opgeslagen. Door de vele bruggetjes heeft deze buurt een heel eigen karakter. Vroeger stond hier een molen en nu een gemaal. Naast het gemaal zie je nog de gemetselde watergang van de voormalige Binnengeestepolder.

» *Aan het eind van het Molenpad naar links en 't Stet op.*

10 't Stet

Aan de oever van het Alkmaardermeer ligt één van de negen stetten, die Akersloot rijk was. Het grote aantal geeft aan dat het transport vroeger grotendeels over het water ging. De oude haven is een druk punt geweest in handel, visserij en nijverheid, maar is nu een rustpunt aan het Alkmaardermeer.

Kalkovens aan 't Stet

Tot in de jaren '70 van de 20e eeuw hebben hier vier kalkovens gestaan, waar de zeeschelpen, aangevoerd vanaf Bakkum en de Waddenzee, werden verwerkt. Drie van deze ovens staan nu in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. De kalk uit de kalkovens werd gebruikt in de bouw.

De kalkovens van Akersloot van de firma Ruigewaard waren erg modern. Al snel werden hier schelpen op een zeer efficiënte en economische wijze gebrand. Het bedrijf had een eigen schip dat constant schelpen ophaalde vanaf de Waddenzee, waar de schelpen met schelpenzuigers werden opgezogen. De schelpen afkomstig van het strand van Bakkum werden naar kalkovens in de buurt getransporteerd en gebrand.

Zicht op 't Stet met kalkovens van de firma Ruigewaard.

11 Gebr. Dil

Op de Kerklaan 40 is het bedrijf Gebr. Dil gevestigd, groothandel in paling en zoetwater-vis. Het is tevens het enige visserijbedrijf dat op het Alkmaardermeer en de GrootLimmerpolder mag vissen. In 1854 heeft de fam. Dil de visrechten van Alkmaar gekocht. Alkmaar had het Langemeer omgedoopt tot Alkmaardermeer. (eigenlijk zou de naam dus het Akerslotermeer moeten zijn.

- » *Ga terug richting Molenpad, sla linksaf en ga rechtdoor de Kerklaan op.*
- » *Bij de kerk ga je linksaf de Klaas Hoornlaan in (Het Hoorne). Volg dan rechts het fietspad. Bij het meer rechtsaf en op het fiets/wandelpad blijven.*

12 Twee landschappen

Je staat nu aan de rand van de bebouwde kom en voor je liggen de Klaas Hoorn- en Kijfpolder en het Alkmaardermeer. Hier ligt een grens tussen twee totaal verschillende landschappen. De huizen staan op de oostelijke strandwal, de hoge en droge zandrug waarop van oudsher de bewoning en de akkers zijn geconcentreerd. De polder (door dijken omgeven stuk land) ligt duidelijk lager en is daarom natter. Hier zie je dan ook veel brede sloten. De grondsoort is hier veen dat nat gehouden moet worden om inklinken te voorkomen. Zo'n nat gebied is eigenlijk alleen geschikt als weiland.

13 Alkmaardermeer

Het Alkmaardermeer, oorspronkelijk Lange Meer geheten, is een van de vele meren die in de Middeleeuwen zijn ontstaan door afslag van de slappe veengrond in deze streek. Vanaf het bruggetje heb je een mooi uitzicht over het Alkmaardermeer en de Klaas Hoorn- en Kijfpolder met op de achtergrond de strakke lijn van het dorp Akersloot. Het Alkmaardermeer en de Klaas Hoorn- en Kijfpolder zijn van zeer hoge waarde voor de (weide)vogels. Daarom mag er in het broedseizoen en in de winter in de Kijfpolder aan de andere kant van het bruggetje niet gewandeld worden.

14 Klaas Hoorn- en Kijfpolder

Je staat hier bij een gemaaltje dat het polderwater naar het Alkmaardermeer pompt. Op de peilpaal achter het gemaaltje kun je zien hoe laag het polderpeil is. Het Alkmaardermeer is een onderdeel van de Schermerboezem, waar al het uitgemalen polderwater wordt opgeslagen voordat het naar zee wordt afgevoerd. Het wateroppervlak van het meer ligt gemiddeld 40 cm. onder NAP. Oorspronkelijk waren hier twee poldertjes. De Klaas-Hoornpolder en de Kijfpolder

In 1865 zijn de twee poldertjes tot een polder samengevoegd. Het is niet bekend wie Klaas Hoorn was. Was hij een schipper of een koopman uit de 17e eeuw? De naam Kijfpolder zou kunnen duiden op 'ruzie maken' over wie verantwoordelijk was voor de waterhuishouding.

- » *Als je wandelt, kun je ook rechtdoor gaan via het wandelpad en bij Sportcomplex Cloppenburg rechtsaf slaan naar de Boschweg. Daar ga je linksaf. Op de fiets sla je rechtsaf en onmiddellijk weer linksaf de Boschweg op*

15 Middel Buert

De naam Boschweg is geen oude naam. Op een oude kaart uit 1745 staat Middel Buert, een nog oudere naam voor deze buurt is Cloppenburg. Dit was een van de vele kleine buurtschappen, die we hier 'geestdorp' noemen. Opvallend op die oude kaart is dat aan de oostzijde van de weg ook veel gebouwen staan. Dit duidt op de vele activiteiten die met het Lange Meer te maken hadden, zoals scheepvaart, visserij, en handel.

16 Tussen Hempolder en strandwal (extra)

De strook land tussen de Hempolder en de strandwal was eeuwenlang een druk gebied. Hier was de haven voor de grotere schepen. Hier stond ook de molen van de Middel Buertpolder en er was een sluis. Op de kaart van 1745 zie je hier verschillende gebouwen staan, waarvan nu alleen de fundamenten nog voor een onregelmatig oppervlak zorgen. Hier lagen onder andere sloopstimmerplaatsen. De boerderij aan je linkerhand heeft op het dak twee 'vaandels': een koe en een schip.

» *Wil je 17 en 18 doen, sla dan linksaf de Hemweg op en loop het weggetje af tot aan de zwarte werkschuur van Landschap Noord-Holland. Hier heb je uitzicht over de Hempolder.*

17 Hempolder (extra)

Deze veenweidepolder, eigendom van Landschap Noord-Holland, is een zeer rijk weidevogelgebied. Hem betekent 'eiland' en inderdaad is er geen vaste oeververbinding. Voorbij de werkschuur is een brug over een waterloop, de 'Oude Nie'. Dit water verbindt de Dodde, in het noorden, met het Limmergat in het zuiden. Langs het water zijn brede oevers met hoog opgaand riet.

» *Je betreedt nu het stiltegebied van de Hempolder. Vervolg het pad en sta even stil bij het gemaal.*

Je kunt in de Hempolder goed zien wat een polder is; "een door dijken omgeven stuk land waarbinnen je de waterstand kunt regelen". Kijk maar om je heen. Het is een soort badkuip die lager ligt dan het meer. Het water wordt van ruim 1,4 m beneden NAP naar het boezempeil van 0,4 m beneden NAP gebracht. Ook al is de Hempolder nu een natuurterrein, de waterstand wordt nog steeds kunstmatig geregeld, zoals dat het geval is in alle polders. Een dijk rondom het eiland en een gemaal voorkomen dat de polder volloopt. Op het eind van het pad staat een vogelkijkhut, waar je heel goed water- en weidevogels kunt observeren.

» *Loop door tot de vogelkijkhut, met uitzicht op een kleine plas. Je passeert het Weitje van Witte –met de aankoop dit weiland door Landschap Noord-Holland is de hele Hempolder natuurterrein geworden.*

» *Ga terug en sla bij de Boschweg linksaf. Volg dan de Boschweg*

18 Sluisbuurt, Akersloot

Het scheepvaartverkeer vanaf Castricum en Limmen moest hier door een sluis om op het hogere boezemwater van het Alkmaardermeer te komen. De vracht van de kleine schepen werd hier in het ruime water overgeladen op de grotere schepen en andersom. Ook de schelpenvaart van Bakkum naar Akersloot ging via deze sluis. Van hier ging het naar de kalkovens in het noorden van Akersloot. De sluis is halverwege de 20e eeuw gedempt en de brug gesloopt. Alleen de stenen muurtjes van de sluis kun je nog zien.

» *Over de brug kom je op de Fielkerweg /Klein Dorregeest.*

Zicht op de Sluisbuurt rond 1915. In het midden het sluiswachtershuisje en de ophaalbrug.

19 Gemaal 1879

In het buurtschap Klein Dorregeest, aan de rand van Akersloot, staat het markante gemaal 'Limmen 1879'. Dit was oorspronkelijk een stoomgemaal. Later een dieselgemaal. Voor het 'stoomtijdperk' stond hier de Zuidermolen. Deze molen bemaalde samen met de Noordermolen de Groot-Limmerpolder. Nu staat er een klein elektrisch gemaal dat de polder droog houdt. Wel kan de motor in dit Museumgemaal in geval van erg veel regen nog behulpzaam zijn bij de bemaling van de polder.

» *Openingstijden gemaal: apr. t/m sept. Zondag 13.30-17.00 u. De eerste zondag van de maand is draaimiddag.*

» *Vorbij het gemaal sla je rechtsaf de Geesterweg op en dan linksaf naar de Sluisweg*

20 Strandwal

Ter hoogte van de Hemweg vormt de afstand Boschweg-Koningsweg de totale breedte van de oostelijke strandwal. De boerderijen liggen nog op het zand, maar hun weilanden liggen in de lage delen. Vanaf de Sluisweg ga je naar beneden over de smalle strandvlakte, het zuidelijke deel van de Binnengeesterpolder in. Hier is goed te zien dat het grasland tussen de twee strandwallen ligt.

De Hempoldermolen ook wel Stremmermolen genoemd.

21 Sluisweg

De Sluisweg ligt op een dijk in de smalle Binnengeesterpolder, die de twee strandwallen van Akersloot met elkaar verbindt. In dit lage deel stroomde voor de bedijking de slingerende Stroomersloot (rechts van je) met een verbreding, het Koningsmeer (links van je). De waterloop die nu langs de Geesterweg loopt, heet Strammersloot.

22 Startingervaart/ Schulpvaart

Je staat nu bij de oude Schulpvaart, tegenwoordig Startingervaart genoemd, die een heel belangrijke functie had in het waterverkeer. De waterloop heeft vooral een functie in de waterhuishouding van de Groot-Limmerpolder. Hij voert het polderwater naar het gemaal 1879 bij Klein Dorregeest.

23 Starting

Je gaat nu door het buurtschap Starting, gelegen langs de Sluisweg. Onder een 'starting' verstaat men een terrein - meestal langs het water - waarop men tijdelijk kan stapelen of bergen, een ligplaats voor schelpen, grind en zand. Naast het boerenbedrijf zijn hier dus ook vele andere activiteiten geweest. Achter Starting loopt de Schulpvaart/ Startingervaart, waarover het scheepsverkeer vanuit Castricum en Limmen naar het Alkmaardermeer en omgekeerd plaatsvond. De schepen vervoerden schelpen, riet, mest en bouwmaterialen.

» *Volg de Sluisweg tot het eind en sla rechtsaf het onverharde dijkpad naar de Westerweg op.*

24 Wester Hogedijk

De aanleg van een dijkje aan de westkant van de strandwal duidt erop dat de aangrenzende strandvlakte heel erg nat kon zijn. De waterlopen in deze vlakte, 'dieën' (betekent 'wateren') genoemd, stonden in de middeleeuwen aanvankelijk in open verbinding met het buitenwater en traden vaak buiten hun oevers. De Westerweg heette vroeger Wester Hogedijk.

Tot circa 1975 waren in Akersloot veel lelieteeltbedrijven gevestigd. De kalkarme zandgrond van de strandwal was zeer geschikt voor deze teelt. Tegenwoordig kunnen kleine bedrijven niet meer overleven, dat geldt ook voor de bollenbedrijfjes op de strandwallen. Alleen de grotere kunnen voortbestaan: dit noemen we schaalvergroting. Daar is geen ruimte voor op de smalle strandwallen. Voor de telers betekende dit stoppen met hun bedrijf of verplaatsen naar bijv. de Noordkop van Noord-Holland waar nog wel voldoende ruimte is voor grotere bedrijven. De tuintjes op de restanten van de geest van Akersloot maken meer en meer plaats voor woningbouw.

» *Ga rechts af de Pastoor v.d. Bergstraat in en ga dan linksaf de Buurtweg op. Sla rechtsaf de Raadhuisweg op en je bent bij de kerk: het eindpunt van de route.*

Tuinderij met lelies van de familie Baltus aan de Koningsweg. Foto is gemaakt rond 1930. Van links naar rechts: Jan Baltus, Jaap Baltus en Jan Baltus sr.

Alkmaardermeer:	Lange Meer.	Polder:	omdijkt stuk land, waarbinnen de waterstand geregeld kan worden.
Boezem:	het gebied, waarop het water dat uit een polder wordt gemalen, geloosd wordt. (bijvoorbeeld het water dat uit de Groot Limmerpolder op het Alkmaardermeer wordt geloosd).	Poldermolen:	windmolen, die een teveel aan water uit laag gebied opmaalt (omhoog brengt) naar hoger gelegen water.
Buurtschap/Buurt:	een kleine bewoonde plaats (van enkele huizen/boerderijen) met een eigen naam en vaak zonder duidelijk middelpunt (zoals een kerk).	Schaalvergroting:	groei van productie per bedrijf. Dit woord wordt vaak in de landbouw gebruikt om mee aan te geven dat een boer, bijvoorbeeld door gebruik te maken van machines, in zijn eentje steeds meer kan produceren. Daarvoor moet hij zijn dure machines wel goed kunnen gebruiken en dat kan alleen als de percelen groot zijn en de grond droog genoeg is.
Erfgoed:	dat zijn allerlei voorwerpen, gebouwen en dijken die mensen in het verleden hebben gemaakt/gebouwd en die we nu belangrijk vinden om te behouden. (voorbeeld de oude dorpskerk van Akersloot).	Stet:	kleine haven.
Geest(dorp) Geest:	akkercomplex op hoger gelegen zandgrond (deel van de strandwal).	Strandwal:	een hele lange boven zeeniveau liggende zandbank die evenwijdig aan de kust ligt. Als een strandwal hoog (en droog) genoeg is, kunnen er lage duinen op ontstaan en kunnen mensen erop gaan wonen.
Gemaal:	machine die overtollig water uit laag gelegen land pompt, zodat het land niet te nat wordt.	Strandvlakte:	een laag gelegen gebied tussen twee strandwallen.
IJ/Y/Die:	water, het water.	Watererfgoed:	gebouwen, dijken, molens, sluizen en voorwerpen uit het verleden die iets te maken hebben met de strijd tegen het water.
Inklinken van veen:	het inzakken van een veengrond door verdroging of onttrekken van grondwater.	Waterhuishouding:	het systeem van sloten, vaarten, kanalen en boezems in een gebied, dat met elkaar in verbinding staat om de aan- en afvoer van water goed te kunnen regelen.
Kalkoven:	(of kalkbranderij) is een oven waarin schelpen of kalksteen worden gebrand, waarbij ongebluste kalk ontstaat, die bij huizenbouw kan worden gebruikt.		
NAP:	Normaal Amsterdams Peil (hoogte 0 meter). Dit is een niveau (ongeveer overeenkomend met gemiddeld zeeniveau) ten opzichte waarvan we in Nederland de hoogte van land en water aangeven.		
Oer:	oorspronkelijk of oudste.		

Deze route is ontwikkeld en uitgegeven door de Stichting Oer-IJ in het kader van het project 'educatie voor het basisonderwijs', in opdracht van Toonbeeld Geesterhage en betaald door Cultuureducatie met Kwaliteit en de Rabobank.

Auteurs: Lia Vriend, Jan Hormann, Jos Teeuwisse, Frans Zonneveld

Routekaart: Gerard Hogervorst.

Fotografie: Landschap Noord-Holland, Lia Vriend, Léon Klein Schiphorst.

Productie: Léon Klein Schiphorst

Vormgeving: Eveline Raap

Met medewerking van Historische Vereniging Oud Akersloot,

Uitgave: 2022

Website: oerij.eu

Rabobank

Deze route is geproduceerd op 100% gerecycled papier.

Legend

Route

1 Informatiepunt

Hoogte in meters

0,5
-2

0 125 250 m

